

NGĀ KUPU HOU

He mahi uaua te rapu me te whakatakoto i ngā kupu hou e puta atu ana i te Taura Whiri i te Reo Māori. Ko te tūmanako hoki o te Taura Whiri mehemea he kupu Māori tūturu e mōhiotia ana, me mau ki aua kupu, kua ki ngā kupu i ahu mai i te rangi o te kupu. Tēnā koia, ko tēhea te kupu Māori ake? Ko te 'toa', ko te 'kuaha', (ko te 'tatau') rānei? Kei roto i te Papakupu a te Wiremu ngā kupu Māori tinitini, ko te nuinga kāhore kē e whakamahia ana. Mehemea kāhore he kupu Māori a Wiremu, ka noho te Taura Whiri ki te wetewete i ngā kupu hou, ka kimi i te pūtake mai o aua kupu.

Ko tētahi mahi a te Taura Whiri he haere ki roto i ngā rohe o te iwi Māori ki te kimi i ngā whakaaro o ngā kaumātua me ngā kuia. I roto o Ngaitai te Taura Whiri e kimi kupu hou ana. I reira ka pātaingia e tētahi: "He aha te kupu Māori mō te 'microwave'?" Kātahi ka wetewetea te kupu nei ki te 'micro' me te 'wave'. He maha ngā kupu Māori mō te 'micro', arā he 'nohinohi', he 'paku', he 'iti'. Ko te kupu Māori mō te 'wave', he 'ngaru'. Whakataungia ake i taua hui tonu he kupu hou, arā 'ngaruiti' mō te 'microwave'. Kāhore te Taura Whiri e kī ana me whai mai te iwi whānui i ā rātou kupu. Mehemea he kupu kē atu a tētahi, ā, e pai ake, kāhore e taea e te Taura Whiri te whakahē, engari he aha te hē o te ōrite o ngā kupu hou i roto i ngā iwi? Ā tōna wā ka tāia ngā kupu hou katoa a te Taura Whiri hei tohatoha ki te ao whānui ā, ko te tūmanako kia āta whiriwhirihia ēnei kupu e te katoa ka tono mai i ngā whakahē i ngā mihi rānei. Otirā, ko tā ngā iwi e tautoko, e whakaae ai, ka waiho hei tino whakarangatira i te reo.

NGĀ WHAKAHOAHOA

Kua whakaaetia e te Taura Whiri me te Kōhanga Reo, ka tū ngā hui a te Taura Whiri me tae mai he māngai o te Kōhanga Reo, ā, ko ngā hui a te Kōhanga Reo me tae atu te māngai o te Taura Whiri. Ahakoa tū ki hea ngā hui a Te Kōhanga Reo, me haere te Amokapua hei māngai mō te Taura Whiri.

Mā ēnei āhua e taea ai te tuitui ngā mahi a ia rōpū. Otirā ko te tūmanako kia āwhina tētahi i tētahi hei tauira mō ngā rōpū e hiki ana i ngā āhuatanga e pā ana ki te reo.

TE TUHI I TE REO

Kei te maha haere ngā pukapuka e tāia ana i roto i te reo Māori hei kōrero mā ā tātou tamariki, mokopuna hōki. Ko te tūmanako o te Taura Whiri i te Reo Māori kia riro mā Te Taura Whiri e mātua tirotiro ngā kupu o aua pukapuka. I pēnei ai, he tino hē nō te tuhi o ētahi o ngā kupu me te hē o te takoto o ētahi o ngā kupu. Ki te hē hoki ngā kupu me te whakatakoto, ka raru kē ko ngā tamariki e kōrero ana i aua pukapuka. I te mea kua tāia, ka pōhēhē ngā tamariki kei te tika katoa te tuhi me te takoto o ngā kupu, ka waiho hei whakararu i te hunga kore mōhio, kore mārāma rānei.

Ko tētahi tino kaupapa a te Taura Whiri me tō ngā kupu e tika ana. Me tō kia tika ai, kia māmā ai te whakahua a te hunga kore mōhio. Kua rongo te kaituhi o ēnei kōrero i ētahi, ahakoa kua kaumātuatia, e pānui hē ana i te himene nei 'Piko nei te mātenga.' Ki ngā tāngata kore mōhio, ka hē te whakahua i te kupu nei 'mātenga' mehemea kāore he tohutō. Ko te tino tūmanako o te Taura Whiri kia kaha te iwi Māori ki te tautoko i tēnei kaupapa arā kia riro mā te tohutō te whakaatu āe rānei me kukume roa te whakahua, me poto noa rānei. Nā, kua haere te whakaatu a te Taura Whiri i te Reo Māori ki ngā kaitā pukapuka katoa e tā ana i roto i te reo Māori, me mātua tuku mai ngā kupu katoa kia āta tirotirohia e te Taura Whiri i te reo Māori i mua kē atu o te tānga. Kei te mihi te Taura Whiri ki ngā kaituhi me ngā kaitā. Ko te tino tūmanako kia tini kē ake ngā pukapuka e tāngia ana i roto i te reo Māori, engari kia tika te tuhi kei raru ko ā tātou tamariki.

NGĀ WHAKAMĀTAUTAU KAIWHAKAMĀORI, 1991

Ka tū ngā Whakamātautau Kaiwhakamāori a te Taura Whiri ki Tāmaki, Rotorua me Te Whanganui-a-Tara ā te Rāhoroi te 12 o ngā rā o Whiringa-ā-nuku (Oketopa), 1991, tīmata atu i te 9.30 o ngā hāora i te ata. Ka tae atu ki te hunga ka whakamātautauria ngā pānui ki te whakamōhio atu ko hea ngā whakamātautau. He whakamahara noa tēnei arā kia mahara ki te rā: ko te Rāhoroi te 12 o ngā rā o Whiringa-ā-nuku.

E ai ōu parirau,
hei rere mai.